

ERZİNCAN FOLKLORUNDA HİKÂYELİ TÜRKÜLER

FOLK SONGS WITH STORIES IN THE CULTURE OF ERZİNCAN

Ruhi KARA

Dr. Öğretim Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Bölümü

*Assist. Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım University, Graduate School of Social Sciences,
Department of Turkish Language*

rkara@erzincan.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4718-2553

Atıf/©: Kara, Ruhi (2019). Erzincan Folklorunda Hikâyeli Türküler, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 12, Sayı 1, ss. 177-210.

Citation/©: Kara, Ruhi (2019). Folk Songs with Stories in the Culture of Erzincan, Erzincan University Journal of Social Sciences Institute, Year 12, Issue 1, pp. 177-210.

Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi- Erzincan University Journal of
Social Sciences Institute

SBDER- Haziran-June 2019 Erzincan

E-ISSN-2148-9289

Makale Türü-Article Types : Araştırma Makalesi-Research Article

Geliş Tarihi-Received Date : 27.11.2018

Kabul Tarihi-Accepted Date : 26.03.2019

Sayfa-Pages : 177-210.

<http://dergipark.gov.tr/erzisosbil>

This article was checked by *iThenticate*

ERZİNCAN FOLKLORUNDA HİKÂYELİ TÜRKÜLER¹

Folk Songs With Stories In The Culture Of Erzincan

Ruhi KARA

Öz:

Türküler, halk şiirinin ezgi ile söylenen önemli nazım türlerindedir. Deprem, ölüm, kıtlık, ayrılık, gurbet, göç, kahramanlık, aşk, sevda gibi konularda halkın duygularını dile getirirler. Türküler bir olay üzerine yakılırlar. Yani türkülerin mutlaka başlangıçta bir yakıcısı vardır. Yakıcıları ve ortaya çıkış sebepleri unutulmuş türküler, zamanla topluma mal olurlar. Halk edebiyatının önemli sözlü ürünlerinden olan türküler, gerek ağızdan ağıza yayılırken, gerek derlemeler sırasında ortaya çıkış sebepleri yani hikâyeleri tespit edilmediği için, şimdiye kadar genellikle sadece sözleri ve ezgileri üzerinde durulmuştur. Bu çalışmamızda, bugüne kadar Erzincan türküleri üzerinde yapılan çalışmalar araştırılmış ve bu çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Erzincan yöresine ait hikâyeleri türküler tespit edilerek, konuları bakımından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erzincan, türkü, hikâyeli türkü

Abstract:

Folk songs are the important verses of folk poetry sung by the melody. They express the feelings of the people on issues such as earthquake, death, famine, separation, expatriation, migration, heroism, and love. They are sung on an incident. In other words, the song has a singer in the beginning. In time, the reasons for the emergence of folk songs and singers were forgotten and became anonymous. Since the reasons for emergence of folk songs, which are one of the important oral products of folk literature, weren't determined while spreading from mouth to mouth, only their words and melodies have been emphasized so far. In this study, studies on Erzincan songs have been investigated and information has been given about these studies. The stories of the Erzincan region were determined by folk songs and evaluated in terms of their subjects.

Keywords: Erzincan, Folk Song, Folk Song with story

¹ Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU armağan kitabında 2011 yılında yayımlanan armağan yazısının düzenlenmiş ve genişletilmiş şeklidir.

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, rkara@erzincan.edu.tr

1. GİRİŞ

Aralarında dil, kültür, tarih, ülkü, kader birliği ve ortaklığı bulunan ve bunun böyle olduğuna inanan, böylece bunun şuurunu taşıyan insan topluluğuna millet denir.

Kültür; millet dediğimiz bir topluma mensup fertlerin çoğunluğunda müşterek olan ve onu diğer toplumlardan ayırt eden hususi bir hayat tarzıdır. Bir toplumun maddi ve manevi değerlerinin bütününe meydana getiren, her çeşit bilgiyi, alakaları, alışkanlıkları, değer hükümlerini, genel inanış, zihniyet ve her türlü davranış şekillerini içine alır.

Kültür, o millete has yaşayış tarzıdır. Bir milletin dili, sanatı, edebiyatı, dini, örf ve âdetleri, alışkanlıkları, hukuku, karakteri, olayların ve yaratılış karşısındaki tutum ve davranışlarıdır. Günlük ihtiyaçlarımızın karşılanma şekillerini, kılık kıyafeti, yemekleri, düğünleri, zevk ve eğlenceleri, acıları, sevinçleri, inanışları kısacası o milleti diğer milletlerden ayıran ve çoğunluğunda müşterek olan yaşama tarzı kültürü meydana getirir. (Kiremit, 1987: 10)

Kültür, nesilden nesle aktarılan bir sosyal mirastır. Varlığını, canlılığını ancak bu yolla sürdürebilir. Aktarma vasıtaları; eğitim-öğretim, gelenekler, din, sanat, dil, edebiyat, folklor gibi çeşitli kültür taşıyıcı unsur ve eserlerdir.

Kültürümüzde önemli yer teşkil eden “türküler”, milletin kültürünü temsil etmekte ve tanıtmaktadır. Bu nedenle türküler o ülkenin kültürel kimliğinin en canlı belgeleridir. Bir ülkenin gelenek ve göreneklerinin, hayat tarzının gelecek nesillere aktarılmasında, gelişerek devam etmesinde en büyük rolü yine türkülerimiz oynamaktadır.

Türkü, Türk halkının ortak malı olan sözlü ve ezgili ürünler olarak tanımlanmaktadır (Boratav, 1992: 150). Bir başka tanıma göre türkü; halkın ruh hâlini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı hadiseleri yansıtan, hece ölçüsüyle ve bir veya dört mısralı bentlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen manzum ve ezgili anonim ürünlere denir (Kaya, 1999: 132). Türkülerin en önemli özelliği ezgili olmalarıdır. Bu sözcüğün menşei konusunda birçok iddia ortaya atılmıştır. Türkü sözcüğünün “türki” sözünden geldiği görüşü ittifakla kabul edilmiş bir görüştür. Yani “Türk” sözcüğüne Arapça “i” ilgi ekinin gelmesiyle oluşmuştur. “Türk’e has” anlamına gelir (Kaya, 1999: 131).

Türküler, başlangıçta bir olay üzerine yakılırlar. Bu olaylar bütün bir milleti ilgilendirecek kadar büyük nitelikler taşıyabileceği gibi, dar çevrelerde meydana gelen cinsten de olabilir. Aşk, gurbet, ölüm, seferberlik, doğal afetler, oymak kavgaları, eşkıya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının elden çıkması gibi sosyal olaylarla; sevda, talihe kızma, şansa küsme gibi duygular türkülerin doğuş şartlarını hazırlayan sebeplerin başında gelir. Bu olayı yaşayan veya duyguyu taşıyan sanatçı kişinin bunları halk şiiriyle ifade etmesi türkülerini meydana getirir (Özbek, 1981: 64).

Türküler genellikle yaşanan bir olay üzerine yakıldığı için birçok türkünün doğuş öyküsü, türkü yâkııcıları, ozanlar, diğer kaynak kişiler, derleyici ve yorumcular tarafından bilinmekte, zaman zaman da türkü öncesi anlatılmaktadır. Hatta bu gelenek âşık edebiyatında “hikâyeli türkü söyleme” olarak fasılların icra programı içinde yer almaktadır.(Yakıcı, 2007:97)

Türkü yakanların hemen hemen hepsi, halk şiiri ve müziği ile dolu, yüzlerce türkü bilen, sesi güzel olan kişilerdir. Yakmaya sebep olan olay veya duyguyu, yaşamış veya en ince

noktasına kadar duyan bu kişi, hafızasındaki şiir ve ezgiler yardımıyla yeni bir türkü yaratır. (Özbek, 1981: 64). Bunun için gündən güne, yerden yere ve ağıdan ağıza geçen halk türkülerinin ne doğduğu tarih bilinir, ne doğduğu yer aranır, ne de onu ilk dizip koşan bulunur; hasılı - Köroğlu, Kerem, Karacaoğlu, Emrah gibi belli âşıkların türkü havasına bürünen, bazı parçaları bir yana - asıl türkülerin yaşı, başı belli değildir. Sahipleri bilinmeyen sözlü halk verimleridir. (Güney, 1971: 235)

Başlangıçta bir olay, bir duygu coşkunluğu sonucunda halk arasında doğan türküler zamanla geniş bir alana yayıldığında hem müzik, hem de şiir bakımından değişmeye, düzelmeye ve daha kolektif duygular taşımaya başlar. Değişik çevrelerde, değişik duygular içerisinde söylenen türküler birtakım katma söz ve ezgilerle eski havalarını kaybederler. Bu şekilde bir ağıt oyun havası olabilirken, bir oyun havası yiğitlik türküsü olabilir (Özbek, 1981: 65).

Anadolu'da çok eski medeniyetlerin yerleşim merkezi olan Erzincan, coğrafi konumu, sosyo-ekonomik yapısı bakımından bölgesinde zengin ve farklı bir kültüre sahiptir.

Erzincanlı yıllardan beri çok sıkıntı çekmiş, Rus ve Ermeni mezalimi görmüş, muhacir olmuştur. Ama onu hiçbir kötü olay, deprem felaketi kadar perişan etmemiştir. Yaşanan bu olumsuzluklar; türkülerde, ağıtlarda, destanlarda dile getirilmiş ve söylenmiştir. Erzincan'ın diğer halk anlatmalarına ve şiirlerine bakacak olursak; deprem, göç, ayrılık, gurbet, hasretlik konularının işlendiğini görürüz. Bu da bize o yörede yaşayanların sosyal ve kültürel yapısında nelerin etkili olduğunu göstermektedir.

Hikâyeli türkülerimizin insanımızın düşüncesini, duygusunu, inancını, ruh hâlini ve cereyan eden olayları yansıtması bakımından kültürümüzde önemli bir yeri vardır.

Erzincan'dan tespit ettiğimiz olaylar üzerine söylenen türkülerin yakın zamana ait olduklarını görüyoruz. Çok eski zamanlara ait türkülerin hikâyeleri zamanla unutulmuştur. Bu durumda olan türkülerin sözlerinden hareket ederek, hangi olay karşısında söylediklerini tespit etmek mümkündür.

Erzincan folkloru içerisinde yer alan hikâyeli türküler, konuları bakımından incelendiğinde; hemen hemen hepsinin yaşanmış bir olayın ardından söylenen türküler olduğu görülmektedir. Bu türkülerin çoğu beklenmeyen bir ölüm ve acıklı bir olay karşısında söylenmişlerdir. Yani birer ağıt özelliği taşımaktadırlar. Çeşitli kaynaklardan tespit ettiğimiz yirmi beş hikâyeli türkünün on dördünde ölüm teması ortak olarak kullanılmıştır. Diğerlerinde ise; ayrılık, göç ve hüzün temaları işlenmiştir. Bu türkülere o yöre insanının coşkusu, sevinci ve mutluluğu yansımamıştır. Bu da hikâyeli türkülerin çoğunun ağıt özelliği taşıdığını doğrulamaktadır.

Hikâyeli türküler; olaylar sırasında ya ölenlerin ağzından ya da yakınları, eşi, annesi ve arkadaşlarının ağzından söylenmişlerdir. Bu türkülerdeki olay anlatılırken; ölenin iyi yönleri, kötü kaderi, sahipsizliği, şanssızlığı ve genç yaşta ölümü anlatılır.

Hikâyeli türkülerde olayın olduğu yöreye ait âdet, gelenek ve töreyi görmek mümkündür. Olayın nerede, ne zaman kimler tarafından yapıldığını ayrıntılarıyla dile getirilir.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Erzincan türkülerinin kültürümüz içerisinde çok ayrı ve önemli bir yeri vardır. TRT repertuarında yer alan türkülerin önemli bir kısmını Erzincan türküleri oluşturmaktadır. Şimdiye kadar Erzincan türküleri üzerinde gerek derleme ve gerekse teknik bakımdan önemli çalışmalar yapılmıştır. Erzincan’da 1929’da İstanbul Darülelhan, 1937’de Ankara Devlet Konservatuvarı ve 1961’de Ankara Radyosunca üç kez resmî derleme yapılmıştır. Bu derlemelerin ardından Erzincan’a bağlı Kemaliye (Eğîn) ilçesinde önemli çalışmalar yapıldığını görüyoruz. Kemaliye (Eğîn) türküleri üzerine; Pertev Naili Boratav (Boratav, 1982:346), Enver Gökçe (Gökçe, 1982), Mustafa Özgül (Özgül, 2002), Burhan Tarlabası (Tarlabası, 1995) araştırma ve incelemelerde bulunmuşlardır.

Erzincan türküleri üzerinde; Mustafa Uçar (Uçar,1994), Metin Eke (Eke, 1994-2005) ve Gülderen Taştan (Taştan, 1989) derleme ve araştırmalar yapmışlar, türküleri notaları ile birlikte tespit etmişlerdir.

Erzincan türküleri üzerinde en son kapsamlı çalışma 2004 yılında Fahri Taş ve Salih Turhan tarafından yapılmıştır. 2004 yılına kadar TRT kurumunca yazılıp tespit edilen Erzincan’a ait türkü sayısı 220 iken, yapılan bu çok kapsamlı araştırma ve incelemeyle türkü sayısı 570’e çıkarılmıştır. “Erzincan Türküleri” başlığı altında iki ciltlik kitap olarak yayınlanan bu çalışma; türkülerin notaları ve Erzincan halk müziğine emek verenlerin kısa biyografilerini içermektedir (Taş ve Turhan, 2004).

4. HİKAYELİ TÜRKÜLER

4.1.Erzincan’a Girdim Türküsü

“Erzincan’a girdim ne güzel bağlar”, Erzincan halk türküleri içinde en çok sevilen bir uzun havadır. Güzel olduğu kadar da acı bir gerçeği dile getirir.

Erzincan, yemyeşil beldelerimizden biridir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında bu “güzel bağlar” da tıpkı o günkü Erzincanlılar gibi hüznüydü. Çünkü, bu bağlar terk ediliyordu. 1916 yılında Ruslar Erzurum’u almış. Erzincan’a doğru ilerliyorlardı. Hâlen yaşlı Erzincanlıların hatıraları arasında kalan ve genç nesillerin masal havası içinde dinledikleri “muhacirlik”, binlerce Erzincanlının Anadolu içlerine göç etmesini ve aylar sonra Erzincan’a geri dönülmesini hikâye eder.

Bu türkü, o acı hatıraların yaşandığı hüznü Erzincan’ı dile getirir;

Erzincan’a girdim ne güzel bağlar

Erzurum’a vardım dumanlı dağlar

Elleri koynunda bir güzel ağlar

Oy anam anam hallarım yanam

Yüce dağ başında çadır açarım
Nazlım seni alır buradan kaçarım
Kahve bulamazsam kenger içerim
Oy anam anam hallarım yanam

Anama söyleyin lamba yakmasın
Çuha şalvarıma uçkur takmasın
Oğlum gelir diye yola bakmasın
Oy anam anam hallarım yanam (Albayrak, 1983:37)

4.2. Şu Yüce Dağları Duman Kaplamış

Birinci Dünya Savaşı'nda, Doğu Cephesi'ne gönderilen birliklerden birinde Erzincanlı bir yedek subay vardır. Erzincanlı yedek subay mahiyetindeki askerleriyle beraber ölene kadar düşmanla çarpışacaklarına and içerler. Düşman, savaş esnasında bunları bir türlü püskürtemez. Gündüzden yer tespiti yaparak, gece buraya bir baskın düzenlerler. Baskın sonunda bütün askerler şehit olur. Erzincanlı yedek subayla, hizmetini gören Mehmetçik sağ kalırlar.

Erzincanlı yedek subay, sabahleyin uyandığında gördüğü feci tablo karşısında çok üzülür. Âdeta içinden kan gider. Bunun üzerine aşağıdaki uzun havayı yakar:

Şu yüce dağları duman kaplamış
Yine mi gurbette kara haber var
Seher vakti burada kimler ağlarmış
Çimenler üstünde gözyaşları var

Gönlümüz kan ağlar böyle günlerde
Önüme çektiler bir siyah perde
Yar senin aşkımdan tutuldum derde
Yine mi gurbette kara haber var

Kandan izler gördüm yeşil yapraktan

Bulutlar nem alır kara topraktan

Bir kız ağlar sesi gelir ıraktan

Ahu gözlerinde kanlı yaşlar var (Albayrak, 1983:38)

4. 3. Erzincan'da Bir Kuş Var

Olay, Hürrem Paşa Palangasında geçer. Ortakçılardan İbrahim isminde birisi evine dönerken akşam karanlığında bir eşkiya koluna rastlar. Aralarında ne gibi bir hadise geçtiği bilinmemekle birlikte, bir hayli mücadeleden sonra İbrahim vurulur.

O gece eve gelmeyince, sabah erkenden komşuları ile birlikte İbrahim aranmaya başlanır. Çok az bir zaman sonra mücadele izlerinin belirtileri içerisinde İbrahim'in kanlar içerisinde yattığı görülür. Yapılan inceleme sonunda eşkiyaların ipuçlarına rastlanır.

İbrahim teneşire konup yıkanma esnasında yedi tane kurşun yarası tespit edilir. Daha cenaze kalkmadan onu seven arkadaşlarından birisi şu türküyü yakar:

Erzincan'da bir kuş var

Kanadında gümüş var

Gitti İbiş gelmedi

Elbet bunda bir iş var

Palanganın deresi

Hayli çeker arası

İbişimi vurdular

Yedi yerden yarası

Ah dağlar dağlar dağlar

Gök gürler, bulut ağlar

Ağlarsa anam ağlar (Uçar, 1993:263)

4.4. Necip'in Türküsü

Necip, fakir bir köylü gencidir. Annesi, ağabeyisi, kız kardeşi ile beraber yaşamaktadır. Köylerinden zengin bir ailenin kızını sevmektedir. Annesi ve ağabeyisi, kızı Necip'e isterler. Kızın ailesi, Necip'in fakirliğini ileri sürerek kızı vermek istemez. Necip'in ailesi, borç altına girerek kızı Necip'e alır.

Alınan bu borcun ödenmesi için gurbete gidilmesi gerekir. Ağabeyisi, Necip'e, gurbete gitmek istediğini söyler. Necip: "Ben senden küçüğüm, benim gurbete gitmem daha münasiptir." diyerek çalışmaya İstanbul'a gider. Aradan uzun bir müddet geçer; fakat Necip'den ne mektup, ne de haber gelir. Bunun üzerine, Necip'in ağabeyisi, uydurma bir mektup yazarak Necip'in hanımına verir. Bu mektupta Necip'in öldüğü yazılıdır. Necip'in hanımı buna çok üzülür, çok ağlar. Artık genç yaşında dul kalmıştır.

Bir müddet sonra, Necip'in ağabeyisi, kardeşinin hanımına: "Genç bir kadınsın, evlenmen lazım. Başka birisiyle evlenmektense benimle evlen" der. Çaresiz kalan genç kadın, ikinci defa evlenir.

O sıralarda, Necip de lazım olan parayı yığıp, köyüne döner. Köye yaklaştığında, oturup biraz dinlenmek ister. Tarlasına gitmekte olan köylülerden birisi Necip'i görerek tanır. Kendisine olanları anlatınca, Necip düşer, bayılır. Necip'i köye getirirler. Köyde de onların tesiri ile aklını atlatır. Köylüler: 'Karısını görünce belki düzelir' diye ümitlenerek hanımının, Necip'i görmesini isterler. Ağabeyisi müsaade eder; fakat kız kardeşine de bir tabanca vererek onlarla beraber bulunmasını şart koşar. Kız kardeş; Necip içeri girmeden tabancayı yengesine verir ve : "Ne yaparsanız yapın" der. Necip, hanımıyla içerde bir müddet konuştuktan sonra yatağın altında devamlı bulunduğunu bildiği kılıcı alarak intihar eder. Bu acıya, hanımı da dayanamayarak aynı kanlı kılıcı alıp o da Necip gibi canına kıyar.

Aşağıdaki türkü, bu hadise üzerine köylüler tarafından Necip'in ağzıyla söylenmiştir:

Söyleyin ahbablar gelsin yanıma

Rahat rahat bade için canıma

Getirin Leyla'yı koyun koynuma

Korkarım ki Leyla'm valla söylemez.

Necip'in evleri camiye karşı

Dile gelse dese caminin taşı

Necip'in kardeşi kötüler başı

Korkarım ki Leyla'm valla söylemez.

Başın atmıştır örümcesini

Yanına almıştır görümcesini

Kaynının belinden tabancasını
Korkarım ki Leyla'm valla söylemez.

Açın kapıları Leyla'm geliyor
Şükrolsun Mevla'ya gözüm görüyor
Can damarım rahat rahat kuruyor
Korkarım ki Leyla'm valla söylemez.

İstanbul yolları uzaktır uzak
Kalem defter yoktur bir mektup yazak
Yarım cahil idi kurdular tuzak
Korkarım ki Leyla'm valla söylemez.

İstanbul yolları çizidir çizi
Açtılar yaramı bastılar tuzu
Necip dedikleri bir emlik kuzu
Korkarım ki Leyla'm valla söylemez. (Albayrak,1983:31)

4.5. Uyan Ali'm Türküsü

Bir kızı iki genç birden sevmektedir. Fakat gençlerden birinin kıza duyduğu sevgiden diğerinin haberi yoktur. Kız da kendisini iki gencin sevdiğinden habersizdir.

Gençlerden birinin istemesi üzerine kız, evlenmeyi kabul eder. Düğün yapılır. Düğün esnasında, kıızı seven öteki delikanlı köyün gençlerine : "Ali'nin babası, Ali'yi gerdek odasına, yalnız benim götürmemi tembih etti" der. Bir şeyden haberleri olmayan köyün gençleri buna inanırlar.

Delikanlı, damadı yatsı namazından sonra gerdek odasına götürür. Gerdek odasına atmak ister gibi yaparak sırtından bıçaklar. Damat, yatağın üzerine hareketsiz bir şekilde düşer. Bir müddet damadın kalkmasını bekleyen gelin, damatta bir hareket görmeyince yanına gider ve hayretle damadın öldüğünü görür.

Bunun üzerine köylüler, gelinin ağzından Ali için şu türküyü yakarlar:

Evlerinin önü mezar
Mezarlıkta kızlar gezer
Anan baban hile sezer
Uyan Ali'm sana n'oldu
Yandı bağrım kebab oldu.

Evlerinin önü harman
Harmanda okunur ferman
Allı gelin sana kurban
Uyan Ali'm sana n'oldu
Yandı bağrım kebab oldu.

Evlerinin önü iğde
İğdenin dalları yerde
Şimdi gelir sağdıç yenge
Uyan Ali'm sana n'oldu
Yandı bağrım kebab oldu.

Evlerinin önü kavak
Kavaktan dökülür yaprak
Elim kına başım duvak
Uyan Ali'm sana n'oldu
Yandı bağrım kebab oldu. (Albayrak, 1983:33)

4.6. Yandım Hüdey Türküsü

Seferberlik yıllarında askere alınanlar, ya çok uzun yıllar sonra döner, ya da hiç dönemezlermiş. Hele bu gidilen yer Yemen ise, geri dönme ihtimali hemen hemen olmazmış. Çünkü gidenlerden çok azı sağ olarak geri dönüyormuş.

Erzincan'dan bir delikanlı, uzun yıllar sevdiği bir kızla nihayet evlenir. Gelinle bir hafta bile birlikte kalmadan askere alınarak Yemen'e gönderilir. Bunun üzerine hem gelin hem de kendisi çok üzülür; ama çare yoktur, vatan hizmetine gidilecektir.

Askere giden bu delikanlıdan uzun bir zaman haber alınamaz. Bunun üzerine kendisinin öldüğüne kanaat getirilir. Bir süre sonra da bu delikanlının babası, oğlunun hanımını, yani gelinini, kendisiyle evlenmeye ikna eder ve geliniyle evlenir.

Aradan birkaç sene geçer. Delikanlı bin bir türlü meşakkatten sonra askerliğini bitirerek Erzincan'a döner, köyüne gider. Evine varır ki, hanımı ev damında hamur yoğuruyor. Hanımı kendisini görünce büyük bir şaşkınlık geçirir ve ağlamaya başlar. Delikanlı, hanımına sevineceği yerde neden ağladığını sorar. Hanımı, iki gözü iki çeşme durumu olduğu gibi anlatır. Delikanlı, bu durum karşısında beyninden vurulmuşa döner. Delikanlının başına gelenlere köy halkı da çok üzülür. Bu acıklı durumu delikanlının ağzından aşağıdaki türkü ile dile getirirler:

Avlusuna girdim avlusu çamur oy

Ev damına girdim aney, yandım Hüdey diley diley

Elleri hamur

Gözünden akıyor bir sulu yağmur oy

Baba nerden aldın aney yandım Hüdey diley diley

Sen bu gelini

Odasına girdim kahve büşürür oy

Kınalı parmaklar aney yandım Hüdey diley diley

Fincan düşürür

Seni gören aşık aklın şaşurur oy

Baba nerden aldın aney yandım Hüdey diley diley

Sen bu gelini

Odasına girdim namaza durmuş oy

Kaşları gözleri aney yandım Hüdey diley diley

Kendine uymuş

Seni gören aşık aklın şaşurur oy

Baba nerden aldın aney yandım Hüdey diley diley

Sen bu gelini

Keten köynek giymiş yakası nezük oy

Koluna yapturdum aney yandım Hüdey diley diley

Altun bilezük

Öpmeye kıyamam sevmeye yazuk oy

Baba nerden aldın aney yandım Hüdey diley diley

Sen bu gelini

Bacasından çıkmış ayvanın dalı oy

Yüzüne de vurmuş aney yandım Hüdey diley diley

Yazmanın alı

İşte görünüyor dünyanın halı oy

Baba nerde aldın aney yandım Hüdey diley diley

Sen bu gelini

(Elleri kınalı aney yandım Hüdey diley diley Teze gelini) (Albayrak, 1983:35)

4. 7. Melikşerif Düzü Türküsü

Doksan üç muhacirlerinden bir kabile, Refahiye'nin Melikşerif (Yurtbaşı) köyü yöresine geçici bir süre için yerleşmiş. Bu kafilenin Şamil isminde zengin iki evli bir ağası varmış. Melikşerif köyünün ağası ise İsak Bey adında birisiymiş.

İsak Bey'in, Akhanım ve Zeynep adında iki kızı, Şevket Bey adında bir de oğlu varmış. Şamil, İsak Bey'in küçük kızı Zeynep'e dünür olur. Üçüncü hanım olarak Zeynep'le evlenmek ister. Zeynep'i oldukça fazla sevmektedir. Fakat, İsak Bey, bu işe rıza göstermez. Zeynep de iki evli bir kişinin üçüncü hanımı olmak istemediğini belirtir.

İsak Bey'in iki kızı ve hizmetkârlarının hanımları, her gün Bulgarı Çayırları semtine koyunları sağmaya giderler. Bunu bilen Şamil, bir gün Zeynep'in yolunu bekler, kırk atlısı ile Zeynep'i alıp zorla kaçıtır. Bu kaçırma esnasında, otuz iki örük olan Zeynep'in saçının sekiz örüğü kopar. İsak Bey'e haber gelir, elli atıyla Şamil'in peşine düşer, fakat yetişemez. O civarda barınamayacağını anlayan Şamil, Zeynep'i alarak Bayburt'un Pavnik Köyü'ne yerleşir

İsak Bey, kızının kendi isteği ile kaçtığını zannettiğinden yedi sene Zeynep ile konuşmaz. Yedi sene sonra, Zeynep Hanım, bir kızı ile beraber babasının elini öpmeye gelir. İsak Bey altı ay kızı Zeynep Hanım'ı misafir eder. Altı ay sonra yedi katır yükü eşya ve birçok ziynetle kızını yolcu eder.

Zeynep Hanım, Bayburt'a vardıktan bir ay sonra kolera hastalığına yakalanır. Babasına haber gelir. Kolera bulaşıcı olduğu için İsak Bey, oğlu Şevket'i Bayburt'a göndermek istemez. Fakat Şevket, dayanamayarak ablasını görmeye gider. Bayburt'un Pavnik Köyü'ne vardığında Zeynep Hanım'ın defnedilip cenaze alayının geri geldiğini görür.

Zeynep Hanım'ın vasiyeti üzerine kaçırılırken kopan sekiz örük saçı ve kanlı yazması kızı ile beraber İsak Bey'e gönderilir. Ancak o zaman İsak Bey kızının zorla kaçırıldığını anlar.

Bunun üzerine, yöre halkı Zeynep Hanım'a aşağıdaki türküyü yakar;

Melikşerif düzünü

Çiçek almış yüzünü

Gidek gelin getirek

İsak Bey'in kızını

Oy yandım yandım gelin

Aç koynun dondum gelin

Külegi alamadım

Koyunu sağamadım

Deli Şamil gelende

Çembeli çalamadım

Oy niye niye niye

Öldüm yar diye diye

Şamil kara kuş oldu

Aldı dereye daldı

Ağlama Zeynep bacı

Çehizin bana kaldı.

Oy yandım yandım gelin

Aç koynun dondum gelin

Görücüler düzüldü

Zeynep Hanım süzüldü

Süzülme Zeynep Hanım

Atluların düzöldü

Oy niye niye niye

Öldüm yar diye diye (Albayrak, 1983:39)

4. 8. Uyan Ali'm Sabah Oldu

Refahiye'nin köylerinden birisinde Ali adında bir gençle, Ayşe adında bir kız birbirini çok severler.

Ayrıca kızı Ali'nin amcasının oğlu da sevmektedir.

Ali'nin babası kıza dünür gider ve kızı oğluna alır, düğün alayı kurulur, davullar, zurnalar çalınır ve gelini getirirler.

Damat ise, gençlerle damat odasında oturmakta, gerdek gecesini beklemektedir. Bu sırada amcasının oğlu Ali'yi vurur.

Ayşe olayı duyunca, Ali'nin üzerine gelir ve sabaha kadar ağlayarak bu türküyü söyler:

Gökte yıldız sayılır mı?

Çiğ yumurta soyulur mu?

Ali'm sana doyulur mu?

Kalk Ali'm sabah oldu,

Yürek yandı kebab oldu.

Gökte yıldız beş yüz elli,

Elim kına yüzüm telli,

Gelin olduğum nereden belli,

Yürek yandı kebab oldu,

Kalk Ali'm sabah oldu.

Ali'min bindiği atlar,

Sağdıcın kapıda bekler,

Düşmanlar hep gülecekler,

Yandı yürek kebab oldu,
Kalk Ali'm sabah oldu... (Aksu, 1996:82)

4. 9.Telli Gelin

Refahiye ilçesi Pınaryolu Köyünde Mehmet isminde bir delikanlıyı, Yazı köyünden Telli adında bir kızla evlendirirler.

Mehmet'in Tellisi becerikli olmasına rağmen bir türlü ekin biçmesini öğrenemez. Köydeki gelinler, tarlalarını hep yarılamışlardır. Bu durum Mehmet'in zoruna gider. Çünkü ekinler sararmış, yüzüne dökülmüştür. Mehmet, Telli'yi adam akıllı döver. Köydeki gelinler ve kızlar bunun üzerine şu türküyü yakarlar:

Eşek oğlanın deresi,
Arkam masta yarası,
Değme, Mehmet geline
Telli, üç oğlan anası

Arpa biçtim az kaldı,
Tel kırıldı, saz kaldı,
Daha çok biçecektim
Kıyılarında az kaldı.

Arpa boyu kuruyor,
Tarlalar hep duruyor,
Kınamayın komşular,
Ellerim kırılıyor. (Aksu, 1996:86)

4. 10.Haşbelen

Refahiye ilçesine bağlı Teknecik Köyünde, çok eskilerden yaşanmış bir olay karşısında yakılmış bir türküdür. Bu türkünün hikâyesini doğru olarak bilemiyoruz. Fakat tek bir bildiğimiz

bir şey varsa, o da Hanzar (Teknecik) köyünün batı tarafındaki “Haşbelen” mevkiinde meydana gelmiş olmasıdır. Bu olayı annesinden duyduğunu söyleyen Pakize baci şöyle anlatıyor:

“ Arazi anlaşmazlığı yüzünden Huliş adlı birisi ismini bilemediğim bir kişiyi namaz kılarken arkadan tutar ve başından sarığı çıkararak ağzına basar. Köyden çıkararak ‘Haşbelen’ denilen yere getirir ve orada feci bir şekilde döverek, ağzına sarığını sokarak öldürür. Bu olayın üzerine şu türkü yakılır:”

Konağın altı yonca,
Gardaşım belin ince,
Ne yuyum ne kaldırım,
Hökmet ne gelmeyince.

Deha bacın geliy,
Koyun olmuş meliy,
Şu benim küçük bacım,
Kuzu olmuş meliy.

Haşbelen başı tepe,
Kar yağar sepe sepe,
Kardeşin kannı Hulis,
Ağzıma sarık tepe.

Haşbeleni aşirdılar,
Tepdülümü şaşirdılar,
Gövdelerim hep yara
Kanınan pişirdiler (Aksu, 1996:88)

4. 11. Sabah Olur Çocuk Gider Oyuna

Çok zengin bir ailenin hiç oğlu olmazmış. Adam ikinci evlenince bir erkek çocuğu olur. Baba, ocağını sürdürecektir bu çocuğa ne yapacağını bilmez. Bir söylediğini iki etmez. Çocuk beş yaşlarına gelince adam “oğlumun mürüvvetini belki göremem” düşüncesiyle evlendirmek ister. Çocuğa hem dadılık hem de karılık etsin diye bilinmeyen bir köyden oğlunun durumunu da anlatmadan on beş yaşında bir kızı amcasından alır. Gel zaman git zaman sonra kız bir akşamüzeri üstünü başını kirleten kocasının elbisesini temizlerken yüksek ve yanık bir sesle bu türküyü söyler:

Sabah olur çocuk gider oyuna

Oynar oynar taş doldurur koynuna

Gelen geçen şamar vurur boynuna

Ana beni bir çocuğa verdiler
Verdiler de günahıma girdiler

Sabah olur çarığını giyemez

Çifte gider bir dönüm yer süremez

Eve gelir halin nedir diyemez

Ana beni bir çocuğa verdiler
Verdiler de günahıma girdiler

Ben gidince bizim eller göğ idi
Görünüyor emimgilin söğüdü
Kırıldı mı köyümüzün yiğidi

Ana beni bir çocuğa verdiler
Verdiler de günahıma girdiler (Uçar, 1993:268)

4. 12. Ayrıldım Sıladan

Olay Çatalarmut Nahiyesinde geçer. Fakir, fakat birbirini çok seven karı kocanın iki çocukları olduktan sonra, hanım bilinmeyen bir nedenle aniden ölür.

Adam bu acıyı unutmak için gurbete çıkmayı düşünür. Fakat çocuklarını kimsenin yanına bırakamaz. Ağabeyisine çok rica eder, sonunda çocukları bırakarak ayrılır. Aradan 7-8 ay geçtikten sonra, ağabeyisi bu çocukları bir başkasının yanına katarak babalarına gönderir.

Çocukları gören baba ani bir şoka girer ve kendine gelince şu türküyü yakar:

Ayrıldım sıldan sızlıyor içim Gidip gelmemek var gelip görmemek
Bir gece içinde ağardı saçım Kendini bilene bu söz ne demek
Derildi barhanam dürüldü göçüm Zay oldu bunca yıl çekdiğim emek
Beni gören dağlar taşlar ağlasın Mezarıma yağan kışlar ağlasın

Ele ele geliyor çifte gardaşlar
Akıttım gözümde kan ile yaşlar
Şimdi çiçek açtı bizim ağaçlar
Üzerine konan kuşlar ağlasın (Uçar, 1993:263)

4. 13. Bir Gül Diktim Çolhasa'nın Başına

Erzincan'ın Çolhasa(Soğukoluk) köyünde Fahri adında bir genç gönlünü güzel bir kıza kaptırır. Fahri'nin ailesi kızı ailesinden isterler. İki gencin nişanları olur.

Aynı kızı köyden bir başka genç de sever. Maddi durumu elvermediği için kızı istemeye cesaret edememiştir. Fakat bu kızı başkasına da yar etmeme niyetindedir.

Bir gün pusu kurarak Fahri'yi vurur. Fahri hastaneye kaldırılır. Kurtarılamayarak ölür. Bu acı karşısında yakınları şu türküyü yakarlar:

Bir gül diktim Çolhasa'nın başına
Fahrim yeni girmiş on dört yaşına
Doktor rapor vermiş piriç aşına
Aman doktor aman bu ne işidi
Öyle bir kar yağdı elim üşüdü
Beline bağlamış hançeri paslı
Lisanı İstanbul Erzincan aslı
Düşmanlar gülüyor dostlarım yaslı
Aman doktor aman bu ne işidi
Öyle bir kar yağdı elim üşüdü (Uçar, 1993:264)

4. 14. Bizim Ayvan Yüksek Uçan Kuş Değil

Ahmet Bey'in oğlu Dursun, zengin bir ailenin kızı olan Ayşe'ye âşık olur. Ayşe Dursun'u gözüne kestirmiştir ama, babasının korkusundan; yetişme tarzından kimseye bir şey diyemez.

Oğlan tarafı kızı istemesine rağmen, kızı babası bir türlü vermez. Komşular da araya girer, fakat kızın babası bir kere inatlaşmıştır ikna olmaz. İsteme işi bir yıl sürer. Dursun sonunda dua etmeye başlar ve bunu aleni de söyler. "Allah'ım Ayşe benim olsun da bir günlük ömrüm olsun" der. Dursun kara sevdaya tutulur.

Dursun Mecnun gibi yedi yıl bekler. Yedi yıl sonra Cenabı Allah kızın babasını gönlüne bir acıma hissi verir, kızını vermeye razı olur. Bunun üzerine Ayşe'yi Dursun'a nişanlarlar. Toy düğün hazırlıkları yapılır. Dursun sağdıçla birlikte gelinin başına elma atıp kaçarken damdan düşer. Önemli bir şey olmadığını söyleyerek sağdıçla birlikte gider. Yatsı namazına müteakip, Dursun gerdeğe verilir. Sabahleyin sağdıç Dursun'u almağa, sağdıç karısı da Yatağı toplaya geldiklerinde; Ayşe'nin duvağını Dursun'un üzerine açmış ağlayarak bu türküyü söylediğini görürler. Âdet gereği o gün 'baş bağlamı' töreni yerine, Dursun'un cenazesini kaldırmak için toplanırlar.

Bizim ayvan yüksek uçan kuş değil
Dedim ağlamıyam yürek taş değil
Cennetin bağını verseler bana
Yarimden ayrıldım gönlüm hoş değil

Has bahçeye ince evlek çekerim
Ortasına mor menekşe dikerim
Yedi yılda on dört bayram geçirdim
Bunca yıldır hasretini çekerim
Pencereden bir ay doğmuş koynuma
Sevdiğim kolun atmış boynuma
Vebalim günahım yarın boynuna
Dedi ağlamıyam yürek taş değil

Yedi yılda ön dört bayram geçirdim
O nazik ellere kına yaktığım
Üç haftada böyle yiyip içtiğim

Ağçarını son kefeni biçtiğim (Uçar,1993:267)

4. 15. Cemil

Köyün en güzel kızına iki delikanlı da âşık olur. Gelenek gereği bu sırrı bir türlü ailelerine açamazlarmış. Nihayet zaman sonra davranışlarından evlenmek istedikleri anlaşılmış.

Kız aramaya başlamışlar. Sonunda iki delikanlıyı da aynı kıza âşık oldukları açığa çıkmış. Taliplilerden biri zengin, kabadayı diktatör; diğeri ise orta halli bir aileye mensup, oldukça yakışıklı, ahlaklı birisiymiş.

Kız babası her nasılsa kızını huyu güzel olan delikanlıya vermiş. Düğün yapmak için hazırlıklar başlamış. Düğün masraflarını karşılamak için bostan ekmişler. Cemil bostana zarar verilmesinler diye çardak yapıp geceleri burada yatmaya başlamış.

Bir gece, zengin ve huysuz olan delikanlı Cemil'i yatağında vurarak kaçmış. Olay sabahleyin Cemil'e yemek götüreren annesi tarafından görülmüş. Köy halkı işini bırakarak çardak yerine gelmiş; Cemil'i çardakta kanlar içinde görünce günlerce gözyaşı döküp söylenip ağlamışlar. Artık tahammül edemeyen nişanlısı da, perde arkasından bu türküyü yakmış:

Sıyrıldım düştüm yamaçtan Cemil

Pabucum delindi daştan Cemil

Sen çıkardı beni baştan Cemil

Anan öle Cemil, baban köle Cemil

Kulaç boylum Cemil

Cemil çardakta yatıyor

Yorganını yel atıyor

Sevdiğini el sarıyor

Anan öle Cemil, baban köle Cemil

Kulaç boylum Cemil

Cemil seni yaşın küçük

Küçük kardeşin erişik

Mahcemale kaş yakışık

Anan öle Cemil, baban köle Cemil

Kulaç boylum Cemil

Evlerini önü bakla

Güvercinler döner takla

Al beni yanında sakla

Anan öle Cemil, baban köle Cemil

Kulaç boylum Cemil (Uçar, 1993:266)

4. 16. Köşünger Türküsü

Erzincan'ın merkez köylerinden Köşünger'de düşman iki aile arasındaki olay üzerine yakılmış olan türkünün kahramanları Salih ve Yaşar adındaki iki kardeş ile Mehmet Çavuşun ev halkıdır. Mehmet Çavuş'un evde olmadığı bir yatsı vakti, Salih, Yaşar ve üç arkadaşı, eve gizlice girerek, içerde bulunan kadın ve çocukları balta ile öldürmüşlerdir. Bu olay üzerine bir ağıt yakılmıştır.

Akşam oldu dikişime oturdum

Yatsı oldu yavrularım yatırdım

Saat onda al kanlara batırdım

Yürü Beyim yürü gör neler oldu

Aktı kara kanlar yataklara doldu

Düşmanların baca baca gezdiler

Mehmet Çavuş olmadığın sezdiler

Beş yavrumu bir sıraya dizdiler

Yürü Beyim yürü gör neler oldu

Aktı kara kanlar yataklara doldu

Nuriye Hanım iplik bükerken

Annesi Hanım dikiş dikerken

Salih, Yaşar baltaları bilerken

Yürü Beyim yürü gör neler oldu

Aktı kara kanlar yataklara doldu

Nuriye'min kaşları kahve karası

Nuriye'm yemiştir balta yarası

Yatsıyınan yarı gece yarısı

Yürü Beyim yürü gör neler oldu

Aktı kara kanlar yataklara doldu (Kaya, 1992:141)

4. 17. Taşa Verdim Yanımı

Olay Erzincan'ın Esesi köyünde geçer... Yeşilliklerle bezeli küçük ama şirin bir köydür Esesi... İnsanları çalışkan, bir o kadar da çilekeştir. Huzur ve sükûn içerisinde bir hayat sürmektedir Esesi' deki insanlar... Kavgaları sadece geçim derdidir. Ama bu şirin köyün, afacan mı afacan bir oğlanı, nazlı mı nazlı küçük bir de kızı vardır. Günler haftaları, haftalar ayları, aylarda yılları kovalar... Zaman su misali akar gider... Oğlan koyun güder, ava gider, dağı taşı yol eder. Günler günleri, aylar ayları kovalar. Afacan oğlan mert, civan, yakışıklı bir delikanlı oluverir.

Köyün nazlı kızı da bu arada halılar, kilimler dokumaya başlamış; al, al, tel, tel, güllerle, çiçeklerle süslü gergefler, mendiller işlemeye başlamıştır. Artık oğlan damat, kız da gelin olma çağına gelmiştir... Aynı yörenin insanı oldukları, birbirlerini görüp yakından tanıma fırsatı buldukları için oğlan kıza, kız da oğlana çoktan meyletmiştir... Oğlan, babasını, annesini ve ablasını dünürücü gönderir. Kız tarafı "Biraz düşünelim, hele kızımızın da bir fikrini soralım. Acaba bu konu hakkında o ne düşünüyor? Biz birkaç güne kadar size haber ulaştırırız" diyerek misafirleri uğurlar. Kızın annesi oturup kızıyla konuşur ve kızın da oğlанда gönlü var diye babasına bildirir. Üç beş gün sonra dünürçüler tekrar gelir ve iki sevdalıyı nişanlarlar. Köyün bu sevdalı gençlerine, o yokluk yıllarında öyle güzel bir düğün yaparlar ki, etrafta bu düğünün güzelliğini, neşesini duymayan kalmaz. Namı dört bir yana ulaşır. Güzel ve mutlu bir yuva kurarlar. Aradan hayli zaman geçer. Ne var ki, bu büyük sevdıyla birleşen çiftin, bir türlü çocukları olmaz. Aralarındaki o büyük sevda, gün be gün eriyip gider... Aralarında zamanla büyük tatsızlıklar meydana gelmeye başlar... Olmaz değil, hemen hemen her karı koca arasında böyle tatsızlıklar, kırgınlıklar olur. Ama bu iki eski sevdalının tartışmaları daha başkadır. Her

geçen gün aralarındaki ilişki kötüye gider. Öyle ki, birbirlerine söyledikleri laflar yenilir yutulur değildir.

İşte yine böyle tartıştıkları günlerden birinde, bir zamanların o güzel gelini, sinirlerine hâkim olamaz ve kör şeytana uyup kocasını öldürür. Ama eşini kendisinin öldürdüğünü gizler. Ölümüne, kaza süsü verir. Dağ gibi yiğidi toprağa verirler. Yalnız, yörede bu yiğidin ölümünün şüpheli olduğu söylenir durur. Kimse inanmak istemez, bir vakitler dillere destan bir düğünle evlenen civan delikanlının bu acı ölümüne. Arkadaşlarını bu kadar erken ve böylesine talihsiz bir şekilde kara toprağa girmesine çok üzülen can yoldaşlarından biri, sonu acı biten bu sevdaya bir türkü yakar. Oturduğu yayla yamacında, yanık ve içli sesiyle, dağa taşta söylediği türkü işte bu türküdür:

Taşa verdim yanımı

Toprak emdi kanımı

Azrail'e can vermezdim

Canan aldı canımı

Elinde altın şamdan

Kız perdeyi kaldır camdan

Al hançeri, vur beni

Ben usandım bu candan.

Dağları duman aldı

Gül dibini har aldı

Azrail'e borçlu kaldım

Bir canım vardı, yar aldı.

(kaynak kişi: Mustafa Uçar) (Güven, 2005:496)

4. 18. Kemah'ın Düzü

1931 yılında Kemah ilçesinin Aşağı Gedik mahallesinde oturan Mehmet isimli çocuğun babası ölür; annesi zaman sonra bir başkasıyla evlenir. Necatibey ilkokulunda bir gün kalemle silgi çalınır. Öğrenciler durumu öğretmene haber verirler. Öğretmen sınıftaki öğrencilerin çantalarını arar, kalemle silgi Mehmet'in çantasından çıkar. Öğretmen bir şey sormadan Mehmet'e bir tokat atar. Mehmet bu iftira karşısında ne kadar "ben almadım, çantama

koymuşlar” dese de kimseyi inandıramaz. Bu olayı Mehmet’in babalığı da duyar, Mehmet eve gidince onu içeri almaz, kapıya atar.

Mehmet Aşağı Gedik Mahallesinden yürüyerek Tanasur Deresi’nin Fırat’a karıştığı yere gelir ve kendisini suya atar. Cesedi zaman sonra Beklim denilen yerin karşısında bulunur ve annesi ona şu türküyü yakar:

Kemah Boğazı kara

Ana gel beni ara

Saçlarıma kum doldu

Tarak getir de tara

Kemah düzü kışladı

Kar yağmaya başladı

Kör olası Muallim

Yine beni haşladı

Kemah’ta oturursun

Her yana tel vurursun

Ne zalımsın sen Fırat

Yavrumu götürürsün

Kemah düzünde kış var

Hemşirem nakış işler

Bu dünyadan hayır yok

Ahrete kaldı işler (B.T.)

4. 19. Yara Kavuşam

93 Harbi sırasında söylenmiş bir türküdür. Bu harpte, Ermeniler Refahiye'nin doğusunda bulunan Kıranhan'ına kadar gelmişlerdir. Bu olay üzerine Refahiye halkı mal ve mülklerini bırakarak, batıya (Tokat, Amasya) göç etmişlerdir. İşte küçüklerin masal havası içinde büyüklerinden dinledikleri bu ayrılığa "Muhacirlik" denilmektedir. Bu türlü de o hüzünlü günleri anlatmaktadır.

Yüce dağ başında dikilir taşlar,
Yıldan yıla meyve verir ağaçlar.
Burada ötüşüyor, acayip kuşlar,
Dua edin ben yarime kavuşam.

Yüce dağ başına kara giderim,
Sevini sevini yara giderim.
Ellerin yarıyla gönül eğlenmez,
Gönül eğleyecek yara giderim.

Sılanın çorbası gözümde tüter.
El kadar ekmeği adama yeter,
Bir ayrılık gelmiş ölümden beter,
Dua edin ben yarime kavuşam.

Yüce dağ başında kar bölük bölük,
Esmesin yellerde, ciğerim delik
Zaten ben olmuşum yaralı geyik,
Bir de sen vurup, dert etme bana.

Yüce dağ başında yatar evliya,
Bir dilek diledim Kadir Mevla'ya,
Gökten uçan kuşlar bizim avluya.

Dua edin ben yarime kavuşam.

Bir mektup yazdım yaz aylarında,
Dolanıp da gelene kadar güz gelir,
Her birimiz, bir diyarda, bir elde,
Korkarım ki ecelimiz tez gelir...!

(Refahiye, 1998:93)

4. 20. Metin Ağa

Refahiye İlçesine bağlı Mendemebaşı Köyünden fidan gibi bir delikanlı, bütün delikanlılar gibi peygamber ocağına gitmeye hazırlanmaktadır. Beklenen günler gelir çatar. Birkaç arkadaş, Anadolu'nun her köşesinde olduğu gibi, eğlenir, gülerler, sevinirler. Çünkü; içlerinde vatan, millet, bayrak aşkı vardır. Köyden ayrılma zamanı artık gelmiştir. Metin annesinin elini öper ve boynuna sarılarak:

“Ağlama anam, gelir geçer bu günler.” Der.

Evli olduğu için çocuklarının boynuna sarılır ve köyden ayrılırlar. Metin, askerlik görevini Kıbrıs'ta yapmaktadır. Annesine sık sık mektup gönderir. Annesi Metin'in iyi olduğunu öğrenince sevinmektedir. Aylar geçer, bir gün köye Metin'in şehit olduğu haberi ulaşır. Bunu duyan annesi ve çocukları ne yapacağını şaşırırlar. Artık elden ne gelir. Metin şehitlik mertebesine ulaşmıştır. Bu olay üzerine annesi şu sözleri söyler:

Ötme bülbül ötme çukur ovada,
Cücüklerin bekler seni yuvada,
Kendi gurbette gönlü sılada,
Çekerim ayrılığı, ne gelir elden...!

İndim Gazova' ya yedim poyrazı,
Bize nasip olmadı bayram namazı
Yoktur dağlar yoktur, benim meralım
Yitirdim yavrumu, yanar ağlarım...!

Kalmaya, kalmaya ahım kalmaya,

Yavruma sebep olan murat almaya,

Bir bulut indi dağa, geliyor yağa yağa,

Askerler dağıldı, hani ya Metin Ağa. (Refahiye, 1998:93)

4. 21.Ayran Türküsü

Erzincan dolaylarında zengin bir ağanın kızı ile fakir bir ailenin oğlu birbirlerini çok severler.

Ağa, çok başlık parası istediği için, delikanlı gurbete gitmeye karar verir. Bu sırada 'seferberlik 'ilan edilir. Delikanlı, askerlikten sonra yedi sene gurbette kalır. Köyüne döndüğü zaman, mevsim yaz olduğu için köylü yaylaya çıkmıştır. Delikanlı, yolu üzerinde olan yaylaya uğrar. Burada sevdiği kızı yayık yayarken görür ve hemen tanır. Fakat kız tanıyamaz.

Delikanlı, bu sevdiği kızın başkasını sevip sevmediğini, evlenip evlenmediğini anlamak için ona şöyle seslenir:

Gurbet ellerinde eğlendim geldim
Güzel cemaline vuruldum kaldım
Güzel sen bu ayranı taze mi yaydın
Doldur ver içeyim bir tas ayranı
Güzel ayranı, canım ayranı, taze ayranı

Elbette ki sevdiği kız da hasretlik çekmiş, sevdiğini özlemiştir. Ne de olsa onun da bağı yanıktır. Durdini kimseye açamaz, etrafa bakınır. Erkeklerden başka kimsenin olmadığını görünce şöyle cevap verir:

Kız

Sen bu yaylaların ağası mısın
Yaydığım ayranın kehyası mısın
Oğlan sen başımın belası mısın
Anam evde yoktur vermem ayranı
Güzel ayranı, taze ayranı, vermem ayranı

Kız

Garip olan bakar kendi haline
Yolcu olan çeker gider yoluna
Vargit oğlan başın gider ölüme
Anamdan izinsiz vermem ayranı

Oğlan

Anam da bellidir babam da belli
İkimiz de şu Mevla'nın bir kulu
Sevdiğim elinden içeyim dolu
Doldur ver içeyim bir tas ayranı
Güzel ayranı, taze ayranı canım ayranı

Oğlan

Gurbetten gelmişem at da dururum
Çeker tabancayı seni vururum
Ya ayranı alır ya da ölürüm
Mevla'nın aşkına doldur ayranı

Canım ayrıanı, güzel ayrıanı, vermem ayrıanı

Canım ayrıanı, güzel ayrıanı, taze ayrıanı

Kız

Oğlan

Ayrıanı da mahzarıma yüklerim

Senin adın Cemile mi Cennet mi

Götürüp de dağ başına dökerim

Yayıdığın ayrıanın cana mihnet mi

Gurbet elde bir yârim var beklerim

Ananın olması farz mı sünnet mi

Ondan başkasına vermem ayrıanı

Doldur ver içeyim bir tas ayrıanı

Canım ayrıanı, taze ayrıanı vermem ayrıanı

Güzel ayrıanı, taze ayrıanı, içem ayrıanı

Kız

Oğlan

Benim adım Cemile'dir Cennet'tir

O kimdir ki yeri göğü sallıyan

Yayıdığım ayrıanım cana minnettir

O kimdir ki karıncayı nallıyan

Ananın olması farzdır sünnettir

O kimdir ki Zülfikarı elliyen

Anamdan habersiz vermem ayrıanı

Ver bunun cevabını ya da ayrıanı

Canım ayrıanı, güzel ayrıanı, vermem ayrıanı

Güzel ayrıanı, taze ayrıanı, içem ayrıanı

Kız

Oğlan

O Tanrı'dır yeri göğü sallıyan

Güldür sizin yaylanızın şu yüzü

Süleyman'dır karıncayı nallıyan

Mor menevşe sardı dağları düzü

O Ali'dir Zülfikarı elliyen

Rüsvay ettin sen sevdiğin Aziz'i

Bilirim cevabı vermem ayrıanı

Mevla'nın aşkına doldur ayrıanı

Güzel ayrıanı, taze ayrıanı, vermem ayrıanı

Güzel ayrıanı, taze ayrıanı, içem ayrıanı

Kız

Güldür bizim yaylamızın şu yüzü

Mor menevşe sardı dağlarımızı

Bilse idim Aziz olduğunuzu

Ayran değil verir idim gözümü

Canım ayrıanı, taze ayrıanı, al iç ayrıanı

Azizime feda olsun ayrıanı. Canım ayrıanı, al iç ayrıanı.

Böylece tanıştıktan sonra kırk gün kırk gece düğün dernek yapılır, yer içer muratlarına ererler. (Uçar, 1998:212)

4. 22.Feyzo'nun Türküsü

Erzincan'ın Kemah yöresinde dağa çıkmış ünlü bir eşkiyadır. Feyzo köyünde kendi halinde yaşayan yoksul biridir. Fakat oldukça güzel bir karısı vardır. Günün birinde köyün ağası Feyzo'nun karısına göz koyar ve zorla elinden alır. Peşinden de düğünü kurar. Feyzo yoksul ve arkasız...Bu olaylar karşısında çaresiz kalır, bir şey yapamaz .Fakat düğün sırasında ağanın yakınlarından birisi Feyzo'yu zorla düğüne götürerek oynatıp anırtmaya çalışır. Bu arada Feyzo ellerinden kurtulur.

“Ben öyle bir anıracağım ki, Kemah boğazı da inleyecek” der. Peşinden mavzeri kaptığı gibi, orada onlardan birkaçını vurup dağa çıkar. Kaçaktır artık. Eşkiya olmuştur. Yörede zalımların, zorbaların düşmanı kesilir, onlara korkulu günler yaşatır.

Bir söylentiye göre Feyzo günün birinde Kemah boğazında ağa tarafından iki kişiyi bir kurşunla vurur.

Yörede Feyzo'nun türküsü olarak ünlenen bu ağıt-türküden anlaşıldığı kadarıyla Feyzo'nun vurduğu kimseler üzerine yakılmış.

Kaynak: A.Haydar Avcı; Feyzo'nun Türküsü, Alliturna Dr. Aralık-1987

Taşa verdim yanımı

Toprak emdi kanımı

Feleğe can vermezdim

Feyzo aldı canımı

Kara taş boyanır mı

Seslensem uyanır mı

Vurulmuş iki kardaş

Buna can dayanır mı

Kemah'ın boğazında

Feyzo derler adıma

Aman nidem ben nidem

Kuzum düştü yadıma (Bayrak, 1996:527)

4. 23.Munzur Dağı

Osmanlı'nın İstanbul'a göç eden ailelere vize uygulaması üzerine aileler bölünmeye başlar. Her aileden genç delikanlılar çalışıp para kazanmak ve ailesini geçindirmek için yavuklularına daha doyamadan İstanbul'un yolunu tutmak zorundadırlar. Genç gelinler boynu bükük, ağalarını katırcılara teslim ederken maniler dizmektedirler. Kocasını gurbete gönderen genç gelin daha doya doya ağasını koklayamamıştır, ağasının kokusunu içine sindirememiştir ama geçim derdi daha büyüktür çünkü aile kalabalık ve genç delikanlı Bilal aileyi geçindirebilmek, ele güne muhtaç etmemek için gurbete gitmek zorundadır. Mektup yazarak haber aldığı amcasının oğlu Mehmet de İstanbul'dadır. Mehmet'in işi iyidir. Okmeydanı yakınlarında açtığı kasap dükkânı ona iyi para kazandırmaktadır ve Bilal'i de yanına çağırılmaktadır. Emmioğulları kafa kafaya birlikte göğüs gererler. Taşı toprağı altın İstanbul'da ailelerini geçindirecek parayı kazanırlar. Eğin'e gönderip ailelerini refah içinde yaşatırlar. Yeter ki, kararını ver gel demektedir. Bilal Kararını verir ve Eğin'den Salim Ağa'nın kervanı ile yola çıkar. Önlerinde uzun bir yol vardır. Avaz'dan geçip Iliç'a ordan Kuruçay'a gidecekler. Refahiye, Şebinkarahisar üzerinden Giresun'a inecekler. Giresun'da vapur beklenecek ve Vapur yükünü tamamlayıp hareket ederse İstanbul'a varacaktır. Bilal, çetin meşakkatli yollardan geçerek bir ayda İstanbul'a varır Okmeydanı'nı bulur ve emmioğlu Mehmet'le buluşur. Artık ticaret hayatı başlamıştır. Mehmet iyi kasaptır o da bu mesleği aileden ilk olarak İstanbul'a gelen amcası Bekir'den öğrenmiştir. Yakışıklı delikanlı Bilal kısa zamanda kasaplığı öğrenir çevresinde ün yapar en besili kuzuları Bilal kesmektedir, çevresindeki esnaf da Bilal'i sevmişlerdir. Güler yüzlü, şakacı, yakışıklı delikanlı Bilal, mahallenin aranılan esnafı olmuştur. İyi de kazanır. Memleketteki yavukluya gönderdiği para aileyi refah içinde geçindirir, ara sıra kervanlarda tanıdık hemşehrilerle yavukluya hediyelerde göndermektedir. Gel zaman git zaman Bilal, para göndermekte kusur etmez ama, sıladan gelen mektuplara cevap gecikmeye başlamıştır. Öyle eskisi gibi hediyeler de gelmez olmuştur. Sılada İhtiyar kayınbaba ve ihtiyar kaynananın hizmetinde kusur etmeyen boynu bükük genç gelin Iraz güz sonu evinin kışlık ihtiyaçlarını tamamlamış pekmezini, bulgurunu peynirini küplere basmış, ağır kış hazırlıklarını tamamlamış ama, keyfini sürememektedir. Çünkü Bilal'inden uzun zamandır haber yoktur. Kulağına kötü haberler de gelmiyor değildir. Ağası, yakışıklı Bilal'i başka kadınlara meyletmiştir. İnanmaz, inanmak istemez. Hava da iyice soğumuştur. Iraz pencerenin önüne oturur uzakta Munzur'a yağın kar gözükmektedir. Büyükler hep der ki, "üç sefer karşımıza, bir sefer başımıza yağar kar". Munzur'a iki defa yağmıştır. Artık Bilal'e mektup da yazmamaktadır. Çünkü kırılmıştır, gücenmiştir Iraz. Bilal'ini yolladığı günden beri aşk ateşi içini yakmış, önceleri sık sık gelen mektuplar yüreğine su serperken mektupların arası uzamaya başlamış, hasretlik, ayrılık iyice canına tak demiştir. Akşam güneşi iki gözlü mağarayı aşmaktadır. Yavuklusunun hasreti göğsünü iyice daraltmıştır. Iraz bir daha Munzur'un tepesindeki karlara bakar ve kelimeler dudaklarından dökülmeye başlar:

Munzur dağı silelenmiř garinen
Aram aık ela gözlü yarinen
Eller bayram eder nazlı yarinen
Benim mrm geçer ahu zarinen

Selvinin dalına yaslanmayasın
Yağan yağmur ile ıslanmayasın
El oğlu dediđin azrail dostu
Yalan sözlerine aldanmayasın.

Iraz Bilal'ine kavuřmuř mu bilinmez ama bu türkü yüz
yıllardır söylenir.

Yre: Kemaliye(Eğin)-Erzincan
Derleyen: İzzet Altınmeşe
facebook.com/SevdaliTurkulerimiz

4. 24. Mevlüt'n Türküsü

Olay Refahiye'nin Pınaryolu köyünde yaşanmıştır. Miras sebebiyle itilafly tarlasını sürmeye giden Mevlüt adlı köylüye ağa ve adamları mani olmak isterler. Adam bu durumu bildiği için tarlaya giderken ksereye tuttuğu(keskinlettiği) kama bıçağını da yanına alır. Her iki taraf da aynı tarlayı sürmeye başlarlar. İki hasım taraf arasında münakaşa ile başlayan kavgada Mevlüt' adamakıllı döverler. Bu durumda kendini kurtaramayan Mevlüt, bıçağını çekerek hasımlarını öldürür. Fadime Bacı adında birisi bu olay üzerine bir türkü yakar:

Karşı armut salkım saçak
Gelin gardaşlar kaçak
Biz tarladan kaçmadan
Yetiřti ganlı bıçak

Yara verdim yanımı

Toprak emdi kanımı

Azrail canım almadan

Mevlüt aldı canımı (Refahiye,1998:92)

4. 25.KEKLIK GİBİ KANADIMI SÜZMEDİM

Erzincan'ın lirik türküleri içerisinde yer alan 2 ağıt, konusuna göre yakılmış türküler grubuna dâhil edilmiştir. Çünkü bu türküler yapısı ve hikâyeleri itibariyle bir ağıt töreninde yakılmamıştır. Anlatı türküler grubuna da dâhil edilebilecek "Keklik Gibi Kanadımı Süzmedim" türküsü, hem bireye özgü olması hem de bir ölüm olayı üzerine yakılmış olması bakımından lirik özelliktedir. Erzincan'ın, eski adıyla Pekerîç yeni adıyla Çadirkaya köyünde bir muhtarlık seçimi sonrası, seçimi kazanan Mehmet Bey'in eşi ve çocukları, eski muhtarın adamları tarafından öldürülmüş, olay çevrede büyük bir yankı uyandırmıştır. Âşık Nihâni Erzincan'a gidince bu köye uğramış, durum Mehmet Bey'in kayınbiraderi tarafından Nihâni'ye anlatılmıştır.

Nihâni, sözü edilen acı olayı şu ağıtla dile getirmiştir:

Keklik gibi kanadımı süzmedim,

Murat alıp doya doya gezmedim,

Bu kara yazıyı kendim yazmadım.

Alnıma yazılmış bu kara yazı,

Kader böyleymiş ağlarım bazı

Gönül ey sebepim ey.

Şu gonca gülleri ben dermedim

Çifte bülbülleri konduramadım

Kadir kıymetimi bildiremedim

Alnıma yazılmış bu kara yazı,

Kader böyleymiş ağlarım bazı

Gönül ey sebepim ey.

Geceleri uyku girmez gözüme,

Zalım yastık diken oldu gözüme,
Uyma dedim uydun eller sözüne.
Alnıma yazılmış bu kara yazı,
Kader böyle imiş ağlarım bazı
Gönül ey sebepim ey.(İstanbul,2016:177)

5. SONUÇ

“Etrafı dağlık, ortası bağlık” diye tarif edilen Erzincan; halk türküleri bakımından en zengin illerimizin başında gelir. Bu hususta çok önemli çalışmalar yapılmış, türküler şekil ve ezgileri bakımından incelenerek tespit edilmiştir.

Folklor değerlerimiz içerisinde önemli bir yeri olan “*hikâyeli türküler*” üzerinde yapılan çalışmalar yeterli değildir. Türkülerin hikâyeleri üzerinde önemle durulmalı; derlemeler, işin ehli olan halkbilimi uzmanlarınca yapılmalı ve değerlendirilmelidir

Halk kültürü malzemeleri ilgili kurum ve kuruluşlarca da yok olmadan tespit edilerek arşivlenmeli; özellikleri bozulmadan radyo, televizyon, basın-yayın ve çeşitli iletişim araçları vasıtası ile seslendirilmeli, anlatılmalı ve tanıtılmalıdır.

REFERENCES/KAYNAKÇA

- AKSU, T. (1996). Refahiye ve Folklorumuz, Konya.
- ALBAYRAK, N. (1983); Folklorumuz ve Erzincan, Erzincan.
- BAYRAK, M.(1996); Öyküleriyle Halk Anlatı Türküleri, Ankara.
- BORATAV, P. N. (1982); “Eğin Türkülerinin Başlıca Temleri” Folklor ve Edebiyat 2, Adam Yayıncılık, İstanbul.
- BORATAV, P. N. (1992); 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı I, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- EKE, M. (1994); Erzincan Halk Ozanları ve Eserlerinin Analizi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (2005); Erzincan Folkloru, Can Yayınları, İstanbul.
- GÖKÇE, E. (1982); Eğin Türküleri, Yaba Yayınları, İstanbul.
- GÜNEY, E.C.(1971);Folklor ve Halk Edebiyatı, İstanbul.
- GÜVEN, M.(2005); Türkiye Sahasındaki Hikâyeli Türküler Üzerine Bir Araştırma, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- İSTANBULLU, S. (2016); ” Erzincan Türkülerinin Konuları”, Uluslararası Erzincan Sempozyumu, (28Eylül- 1 Ekim 2016), Erzincan.
- KAYA, D. (1999); Anonim Halk Şiiri, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KAYA, T. (1992); Halkbilim Açısından Erzincan, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi II. Cilt.
- KİREMİT, M. (1987); Türk Dili, Ankara.
- ÖZBEK, M. (1981); Folklor ve Türkülerimiz, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- ÖZGÜL, M. (2002); Eğin Türkülerinde Yaşayan Adam, Kemaliye Kültür Ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, Ankara.
- Refahiye Kaymakamlığı(1998); Cumhuriyetin 75. Yılında Refahiye Tarihi.
- TARLABAŞI, B. (1995); Eğin(Kemaliye) Havaları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TAŞ, F., TURHAN, S. (2004); Erzincan Türküleri, I.II. cilt. Ankara.
- TAŞTAN, G. (1989);Erzincan Bar Türkülerinin İncelenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış lisans tezi.
- UÇAR, M. (1994); Erzincan’da Giyim Kuşam Halk Oyunları ve Halk Türküleri, Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yayınları, Ankara.
- YAKICI, A.(2007); Halk Şiirinde Türkü, Ankara.
- (B.T.) Bülent Tahmas, 50, Kemah, Yüksek okul.
- facebook.com/SevdaliTurkulerimiz Erişim tarihi: (01.04.2018)

EXTENDED SUMMARY

Folk songs are the important verses of folk poetry sung by the melody. They express the feelings of the people on issues such as earthquake, death, famine, separation, expatriation, migration, heroism, and love. They are sung on an incident. In other words, the song has a singer in the beginning. In time, the reasons for the emergence of folk songs and singers were forgotten and became anonymous. Since the reasons for emergence of folk songs, which are one of the important oral products of folk literature, weren't determined while spreading from mouth to mouth, only their words and melodies have been emphasized so far. In this study, studies on Erzincan songs have been investigated and information has been given about these studies. The stories of the Erzincan region were determined by folk songs and evaluated in terms of their subjects.